

LA FILOLOGIA ROMÀNICA ALEMANYA I EL SEU INTERÈS PER LA LLENGUA CATALANA: RETROSPECTIVA I BALANÇ¹

Gabriele BERKENBUSCH (Tübingen)

Christine BIERBACH (Mannheim)

La filologia romànica alemanya té la fama d'haver donat des dels seus principis un lloc adequat als estudis del català dins del seu ample repertori de recerca.²

En què es basa aquesta opinió? És sobretot fruit de la tradició, és a dir la referència al passat o també té vigència per a la recerca actual de la romanística en llengua alemanya?

Aquestes són les preguntes que volem contestar al llarg de la present retrospectiva sobre les activitats de la romanística alemanya quant als estudis de català.

Prosseguirem de manera cronològica però no farem cap periodització sistemàtica perquè d'una banda les fonts consultades fan referència a èpoques diverses i per altra, qualsevol periodització s'hauria de justificar metodològicament, cosa que nosaltres no podem atesa la limitació d'aquesta contribució. La nostra periodització només és pragmàtica i té un valor purament descriptiu, és a dir, pretén fer la presentació més clara i ordenada:

1. La primera etapa que hem establert comença amb els principis de la romanística alemanya a final del segle dinou i les primeres relacions científiques catalano-alemanyes i s'estén fins a mitjans del nostre segle (guerra civil espanyola 1936-39, segona guerra mundial 1939-45).
2. La segona etapa abraça des dels començaments de la reconstrucció de la romanística alemanya de postguerra i el seu ascens a partir dels anys setanta, fins avui.

El temps de les guerres i les seves conseqüències són decisius per Catalunya (guerra civil/franquisme) i per la romanística alemanya (nacionalsocialisme/expulsió dels científics jueus/guerra mundial) i una repercussió molt directa s'aprecia en el balanç de publicacions.

El centre de la nostra investigació l'ocupa el desenvolupament recent dels estudis de catalanística (des dels anys setanta), però prèviament donem una descripció detallada dels seus inicis perquè juguen un paper important per a les èpoques següents i també perquè en certa manera hi trobem alguns aspectes semblants amb els de l'actualitat.

Per a poder donar una visió prou completa i global sobre les investigacions catalanístiques dins de l'àrea de la llengua alemanya hem analitzat les bibliografies més importants per a la romanística. Les bibliografies, articles i resums consultats (vegeu bibliografia) ens

1. Aquest article és una versió traduïda, revisada i reduïda del nostre article «Das Interesse der deutschsprachigen Romanistik an der katalanischen Sprache: Retrospektive und Bilanz», aparegut en: Akten des 2. gemeinsamen Kolloquiums der deutschsprachigen Lusitanistik und Katalanistik (Berlin, 10-12. September 1992), Katalanistischer Teil; Band 2, Zur katalanischen Sprache: historische, soziolinguistische und pragmatische Aspekte, herausgegeben von/editat per Gabriele Berkenbusch i Christine Bierbach, Frankfurt am Main: Domus Editoria Europaea, 1994: 175-227. Donem les gràcies per correccions i suggeriments per a la versió catalana a Ferran FERRANDO (Frankfurt) i Rosina NOGALES (Tübingen).

2. Vegeu p. ex.: BRIESEMEISTER, 1988: 16-17.

indiquen clarament que el català, com a objecte d'estudis ha exercit una certa atracció en els filòlegs alemanys des del principi de la romanística.³ Potser el català oferia problemes especialment interessants, com per exemple: la delimitació del territori de llengua catalana, unitat de l'idioma *versus* pluralitat dialectal, la posició tipològica dins del conjunt de les llengües romàniques, les temptatives per una normativa, la influència del castellà o del francès sobre el català, la consciència lingüística dels parlants, les actituds envers llur pròpia varietat, etc.⁴ Com que una part important de la «scientific community» en aquella època procedia de països de llengua alemanya hi ha obres fonamentals dedicades totalment, o parcialment, al català amb autors i editors alemanys com Diez, Gröber, Schädel, Meyer-Lübke i Krüger, per anomenar només els més importants i coneguts.

L'interès dels lingüistes estrangers, per la llengua catalana, ha estat molt sovint lloat pels catalans mateixos que han volgut donar suport al seu idioma propi i a la seva investigació. Es podria dir, fins i tot, que la possibilitat de fer referència a intel·lectuals estrangers que feien recerques sobre el català—treball, atès el moment històric, menyspreat o prohibit a casa seva—va ajudar a consolidar la pròpia consciència dels catalans i va encoratjar els seus esforços per la llengua.⁵

1. DELS PRINCIPIS DELS ESTUDIS ROMÀNICS FINS ALS ANYS DE POSTGUERRA

A Catalunya la preocupació per la pròpia llengua i la seva defensa apologetica comença amb la Renaixença,⁶ un moviment literari i també polític que va culminar en la funció d'un partit polític—la Lliga Regionalista—al principi de segle. La utilització del català i el seu estudi eren cada vegada més acceptats i de les pàgines de la revista *Renaixença* nasqueren els primers intents de donar una norma coherent al català.

En el marc dels estudis que comencen a Alemanya durant aquell temps, el català ja és mencionat en l'obra de Diez.⁷ Però al segle dinou, fou sobretot l'arxiduc austriac Ludwig Salvator qui es va fer un nom i renom com a investigador de l'illa de Mallorca. Al costat de la seva obra principal *Die Balearen* va publicar també *rondaies mallorquines*. El trobem com a únic autor del segle dinou dins de la bibliografia de la *Zeitschrift für Romanische Philologie* (ZrPh).

El 1906 es va organitzar el *I Congrés de la Llengua Catalana* a Barcelona amb 3.000 participants de tots els països catalans i de l'estranger. Segons BADIA i MARGARIT (1955),⁸ l'entusiasme i la càrrega emocional d'aquest congrés foren molt més importants que la seva qualitat científica; d'altra banda l'autor esmenta sobretot l'esforç dels estrangers:

3. Vegeu BADIA i MARGARIT, 1955; BRIESEMEISTER, 1988, BIERBACH/REIXACH, 1988.

4. Vegeu SCHLIEBEN-LANGE, 1971.

5. Vegeu BADIA i MARGARIT, 1955 i 1976.

6. Vegeu HINA, 1978; Neu ALTENHEIMER, 1987-89.

7. En la seva *Grammatik der Romanischen Sprachen*, DIEZ tracta el català en l'apartat del provençal, però a partir de la segona edició revisada indica explícitament que es tracta d'una llengua independent encara que molt enparentada amb el provençal (DIEZ, 1856: 112-115). Només a partir de la cinquena edició de 1888 (vegeu pp. 93-96) dedica un capítol separat al català, però de contingut quasi idèntic amb les edicions anteriors.

8. «Piénsese solamente que una época que desconocía en general incluso el concepto de 'filología', vió más de 3.000 inscripciones en un Congreso filológico, procedentes de todas las tierras de habla catalana; en la mayor parte de estos congresistas, pesaba más el valor de apología y demostración de vitalidad de la lengua que los inicios de su estudio científico.» (BADIA, 1955: 101)

«Pesa científicament en este Congreso, en primer lugar, la presencia o la adhesión de grandes romanistas extranjeros, como A. Morel-Fatio, J. Saroihandy, A. Pagès, R. Fouché-Delbosc, J. Calmette, L. Barrau-Dihigo, A. R. Golçalves Vianna, P. E. Guarmerio, Kr. Nyrop, E. Vogel, K. Vollmöller, F. Holle y B. Schädel, especialmente este último; además el alto tono y valor científico de varias de las ponencias desarrolladas y discutidas, y de las comunicaciones presentadas por los filólogos citados y por otros eruditos catalanes o del resto de la Península; finalmente a partir de entonces, el catalán compartió con la demás lenguas neolatinas la atención de la romanística general, tuvo delegados en las organizaciones internacionales de filología, etc.» (BADIA, 1955: 101-102, el subratllat és nostre).

En aquest I Congrés, iniciat i organitzat en gran part per mossèn Alcover, van participar els alemanys Fritz HOLLE amb una conferència en castellà (*La frontera de la lengua catalana en la Francia meridional*) i Bernhard SCHÄDEL amb una conferència en alemany (*Über die Zukunft der katalanischen Sprachstudien*). SCHÄDEL figura molt sovint com a fundador dels estudis catalans a Alemanya perquè els va fomentar a la Universitat de Halle. Tenia contactes amb els catalans, sobretot amb ALCOVER i hi va rebre becaris catalans.⁹ Després d'un viatge d'investigació dialectològica que SCHÄDEL va fer amb Alcover a través del Pirineu,¹⁰ tots dos van acudir al I Congrés, però com que SCHÄDEL va haver de tornar urgentment cap a Alemanya, ALCOVER va fer una traducció de la seva ponència i la va llegir. En aquesta ponència SCHÄDEL pren enèrgicament partit per la llengua catalana i explica la legitimitat dels estudis catalans.¹¹

SCHÄDEL subratlla els mèrits de la investigació que s'havia fet fins aleshores, però també n'indica els punts insuficients i fa algunes propostes per a una nova concepció i per a la millora dels estudis catalans, com ara:

1. La recerca diacrònica sobre la base de la literatura catalana medieval;
2. La recerca sincrònica, sobretot dialectològica del català «actual», la producció d'un diccionari dialectològic segons la concepció d'Alcover.¹²
3. La fundació d'un Institut d'Estudis Catalans.

9. Sobre la figura de Schädel i els seus contactes i conflictes amb els catalans vegeu Eberenz-Greoles, 1990.

10. Vegeu la descripció d'aquest viatge en el seu Diari de viatges, ALCOVER, 1988.

11. «Die Frage, die dieser Kongress sich stellte und die an dieser Stelle berede und sachkundige Redner in der mannigfachsten Weise in Einzelfragen auflösen und durch die Behandlung ihrer speziellen Themata illustrieren, die Frage nämlich: «ist das Studium und die Pflege der katalanischen Sprache berechtigt und notwendig?», sie ist durch das Zusammentreten des Kongresses an sich und durch die Thatsache, dass zahlreiche katalanische und ausländische Philologen hier mitwirken, bereits deutlich genug beantwortet. (...) Dass Katalonien ein Recht hat das Studium und die Kenntnis seiner Sprache zu beleben und zu fördern, dan kann heute nur noch von böswilligen Ignoranten bezweifelt werden.» (SCHÄDEL, 1906: 410).

12. «Dass das Studium des Dialektwörterbuchs, wie es von Mossen ALCOVER und vielen Mitarbeitern unternommen wird, nicht zu einer Zersplitterung und Dezentralisation, sondern zu einer Bereicherung und innerlichen Festigung der Sprachen dient. (...) Alles was in der Rede irgend einer comarca existiert, ist katalanisch und hat darum ein Anrecht auf eine philologische Bearbeitung.» (SCHÄDEL, 1906: 412). Es veu clarament que SCHÄDEL defensa la posició d'ALCOVER en el debat normatiu. El conflicte normativista, molt interessant i molt sovint repetit en la història, es troba només com a al·lusió dins de les descripcions d'aquella època (vegeu BADIA i MARGARIT, 1955: 104) o no se'n parla gens (vegeu VALLVERDÚ, 1980).

4. La millora de la formació dels estudiants de filologia mitjançant beques per a l'estranger.
5. La creació de publicacions per a la difusió dels resultats de recerca i la confecció d'un atlas lingüístic segons el model del *Atlas linguistique de la France* de Gilliéron.

Segons el nostre entendre no es pot distingir clarament si la creació d'un Institut era idea seva o si només va tenir-hi l'honor de presentar un projecte ja prou avançat pels mateixos catalans.¹³

Després del congrés es realitzen moltes de les seves propostes. L'Institut d'Estudis Catalans es crea el 1907, els estudiants Antoni Griera, Manuel de Montoliu i Pere Barnils se'n van a Halle amb una beca per ampliar els seus coneixements de filologia romànica i de metodologia.¹⁴

A partir d'aquell congrés els estudiants catalans s'estableixen a Catalunya i són reconeguts també a l'estranger (BADIA i MARGARIT, 1955). En aquella època es van confeccionar les obres més fonamentals de descripció i codificació de la llengua catalana moderna (Diccionari, Gramàtica, Ortografia de Pompeu Fabra –vegeu BADIA i MARGARIT 1977: 50-51; 1985: 165-1987). Contribucions alemanyes importants van ser les monografies de Schädel, 1908 i de MEYER-LÜBKE, 1925; en l'obra de l'últim al català es va presentar per primera vegada com a idioma independent i a no en l'apartat dedicat al provençal. Aquesta classificació va provocar un debat tipològic que tindrà la seva repercussió fins als anys seixanta.¹⁵

Per al contacte entre Alemanya i Catalunya la persona de Schädel, els seus becaris i els seus deixebles i successor alemanys¹⁶ eren molt importants. També a partir de la bibliografia de la ZrPh observem que les publicacions sobre temes catalans comencen i es multipliquen a poc a poc en els anys següents.

Com és sabut, la situació del català va millorar en les dues primeres dècades del segle vint;¹⁷ va ser codificat i difós en tots els àmbits de la vida pública fins a la dictadura de Primo de Rivera l'any 1923, quan encara era tolerat.¹⁸ La guerra civil va produir un descens dramàtic del català i la prohibició de la llengua oral i escrita. Fins als anys seixanta era difícil publicar textos en català,¹⁹ però als últims anys del règim franquista la situació va anar millorant a poc a poc.²⁰

No es pot dir si la prohibició del català i la reducció de la recerca en aquest àmbit van repercutir sobre la romanística alemanya. En la bibliografia de la ZpPh trobem només 12 articles entre 1940-1950, però cal tenir en compte que aquests anys coincideixen a Alemanya

13. «(...) kein Institut wäre darum geeigneter einen solchen Atlas linguistique auch in Katalonien anzufertigen als das Institut für katalanische Sprache, mit dessen Projekt, meine Herrn, in grossen Zügen bekannt zu machen ich an dieser Stelle die Ehre habe.» (Schädel, 1906: 415, el subratllat és nostre).

14. Vegeu Briesemeister, 1988 i Eberenz-Greoles, 1990.

15. Per a MEYER-LÜBKE vegeu CALAFORRA 1993, per al debat tipològic, vegeu BALDINGER 1958, BADIA i MARGARIT 1977, SCHLIEBEN-LANGE 1971, MÜLLER 1983, per a una visió de conjunt, vegeu BIERBACH/REIXACH, 1988.

16. Vegeu Giese 1955 i Eberenz-Greoles, 1990.

17. Sobre la història d'aquella època, sobre el nacionalisme, vegeu NAGEL 1991; sobre la consciència lingüística i la política lingüística vegeu BERKENBUSCH 1988, sobre l'ensenyament, SEITTER 1993.

18. Els informants d'unes entrevistes parlaven de la dictablanda en lloc de dictadura perquè consideraven que la persecució del català durant aquella època no fou molt dura, vegeu BERKENBUSCH, 1988.

19. Vegeu entre altres BIERBACH/REIXACH, 1988.

20. Vegeu BADIA i MARGARIT, 1976.

amb la guerra i la postguerra. En els deu anys que segueixen tenim el doble d'articles, tot i que la xifra tot no passi dels 21 títols (i això és ben poca cosa). Caldria esperar fins als anys seixanta perquè hi hagi un augment dels títols publicats. Un panorama semblant ofereix la bibliografia de BRIESEMEISTER 1979.

Abans de parlar de les bibliografies que hem analitzat, repassarem breument la situació a Catalunya durant els anys seixanta i setanta. La prohibició del català i de les publicacions en català i la forta repressió en general no es van poder mantenir al llarg dels anys de la dictadura. Els religiosos de Montserrat van ser els primers a editar obres eclesiàstiques escrites en català i ja en els anys cinquanta, la gramàtica de Pompeu Fabra veia una reedició. El número de publicacions comentades per BADIA i MARGARIT, 1976 és prou impressionant. Al principi dels anys setanta també es publiquen llibres que analitzen la situació lingüística com per exemple un llibre molt difós i reeditat *Dues llengües: dues funcions?* de Francesc VALLVERDÚ. Són els anys de la creixent envergadura de la sociolingüística catalana que també tindrà la seva repercussió en la romanística alemanya.

2. LA CONTRIBUCIÓ ALEMANYA A LA INVESTIGACIÓ DE TEMES CATALANS REFLECTIT PER BIBLIOGRAFIES, RESUMS I ACTES DE CONGRESSOS

Si entremenem la tasca delicada d'analitzar les bibliografies existents sobre el nostre tema, hem de fixar-nos primer en els seus defectes, no perquè vulguem disminuir el seu valor sinó per no córrer el perill d'una interpretació falsa de les dades. Primer s'ha de mencionar que les bibliografies es basen molt sovint en una selecció i no tenen en compte una part de les publicacions existents. Després s'ha de tenir en compte que entre la publicació d'un article o d'una monografia i la seva inclusió en la bibliografia a vegades poden passar anys.²¹ Un altre problema és l'estructura diversa, ja que els criteris són diferents, les categories no són les mateixes o a vegades, encara que portin el mateix nom, no fan referència al mateix contingut, o en canvi porten un nom diferent tot i que tenen un contingut idèntic.

L'exemple següent vol donar una impressió de les diferències de qualitat que hi pot haver entre les bibliografies. Comparem una mostra d'articles en llengua alemanya aplegats en la *Bibliographie Linguistischer Literatur* (BLL) i les de la *Bibliographie Linguistique* (BL):

Any	BLL	BL
1981	1	10
1986	5	—
1988	6	2
1989	19	11
1990	2	17

Aquestes xifres palesen que, per obtenir dades fiables, cal contrastar diverses bibliografies.

21. Una avaluació de la qualitat de les diverses bibliografies de la romanística es troba a RHEINBACH, 1985.

Per al segle dinou les obres de contingut català no s'han de buscar en bibliografies especialitzades sinó més aviat en obres de conjunt (català-provençal, etc.).²² També hi ha un tipus de fonts bibliogràfiques que quasi no apareixen mai en les bibliografies corrents, com són els anomenats *Schulschriften* (Publicacions d'Institut).²³

Per a l'època de 1890-1950 ens basem en les dades de la bibliografia de la ZrPh, aquella de FLASCHE 1950 i la de BRIESEMEISTER 1979. Per més endavant podem comptar amb la *Romanische Bibliographie* (RB—a partir de de 1961), la *Bibliographie der Hispanistik* (BHisp –1978-1989), la *Bibliographie Linguistischer Literatur* (BLL), la *Bibliographie Linguistique* (BL), a partir de 1984 tenim la ressenya de Schönberger/Stegmann (*Zeitschrift für Katalanistik-ZfK* 1 1988 ff) i també la llista d'escrits universitaris (*Katalanische Hochschulschriften*) de Sabine Sattel (*ZfK* 1991). A més vam consultar els actes dels congressos internacionals de romanística, hispanística, catalanística i les fonts indicades al final del text.²⁴

2.1. L'anàlisi de les bibliografies

Malgrat la qualitat molt diversa i la incompatibilitat de les categories intentarem fer una síntesi d'aquestes bibliografies.

1. Bibliografies, manuals, resums sobre l'estat de la ciència.
2. Història de la disciplina.
3. Història i estructures de la llengua.
4. Gramàtica.
5. Lexicologia, etimologia, semàntica.
6. Dialectologia.
7. Onomàstica/toponomàstica.

L'anàlisi de les bibliografies segons aquestes categories no es pot fer segons criteris estrictament quantitativus perquè —com ja hem mencionat més endavant— contenen massa errors (mencions doblades del mateix títol, títols que apareixen cada any de nou, etc.). Ens hem de contentar amb la possibilitat d'assenyalar tendències que tenen, malgrat tot, el seu valor. Tenint en compte aquesta premissa podem caracteritzar el desenvolupament de la manera següent:

Des del principi del nostre segle fins al final dels anys trenta, l'interès de la romanística alemanya en temes catalans és constant però quantitativament poc important. Tenim un total de 69 títols de 50 autors. La majoria dels articles pertanyen a la categoria 3 (histò-

22. Vegeu per ex.: *Der deutsche Beitrag zur Okzitanistik 1802-1983. Eine Bibliographie*, Frankfurt am Main, 1983, Institut für Romanische Sprachen und Literaturen der Johann Wolfgang Goethe-Universität.

23. Com per exemple: Pfandl, Ludwig Beiträge zur spanischen und provenzalischen Literatur des Mittelalters, in: *Wissenschaftliche Beilage zum Jahresbericht der Kreisoberrealschule Bayreuth für das Schuljahr 1914/15*, Bayreuth, 1915, els autors d'aquest tipus de publicacions eren professors d'Institut. Donem les gràcies a Brigitte Schlieben-Lange per aquesta pista.

24. Taules de totes les bibliografies esmentades són publicades en la primera versió d'aquest article, vegeu BERKENBUSCH/BIERBACH, 1994.

ria i estructures), sobretot perquè és una categoria poc definida que inclou altres subcategories com per exemple fonètica i morfologia. Segueixen els estudis de dialectologia, geografia del llenguatge (6), lexicologia, etimologia, semàntica (5), gramàtica (4) i finalment onomàstica i toponomàstica (7). Totes aquestes obres es distribueixen més o menys regularment en el temps amb l'excepció de tractats sobre lexicologia, que registren un increment a partir de l'any 1927.

Aquesta tendència continua durant els anys quaranta i cinquanta. També augmenten els títols de les categories (6) i (7). A la primera meitat dels anys cinquanta s'observa un «boom» de dialectologia catalana en el percentatge corresponent de títols alemanys. S'incrementen també les contribucions sobre història de la llengua i gramàtica, però en aquests camps la participació alemanya és molt petita. Les tendències globals continuen a la segona meitat dels anys cinquanta, però hi minva la part dialectològica. Els autors alemanys hi són presents, però no gaire nombrosos. Als anys seixanta hi ha algunes contribucions alemanyes, en el domini de la dialectologia i gramàtica (gramàtica històrica inclosa).²⁵

A partir de 1967/68 l'interès dels alemanys en dialectologia, onomàstica i toponomàstica minva segons les dades de la RB; a partir de 1986 gairebé no hi consta cap aportació. En canvi l'interès per qüestions lexicològiques, etimològiques i semàntiques és constant i té els seus punts culminants els anys 1969/70 i 1988. La comparació amb la BL i la BLL indica que durant els anys setanta la producció en l'àmbit de la gramàtica viu els seus millors moments, sobretot en 1969/70 i en 1985 tot i que l'aportació alemanya no sigui gaire important.

La qüestió oberta sobre l'estatut tipològic de la llengua catalana –pertinença a l'àmbit de la ibero- o gal-loromània– és d'un interès constant fins als anys setanta i va revelar cada vegada la problemàtica dels criteris establerts (SCHLIEBEN-LANGE 1971, MÜLLER 1983).

Els anys setanta i vuitanta ens porten un augment de la participació alemanya en el domini d'història i estructures (3) que augmenten clarament el 1985 i 1990. En aquesta categoria (3) s'inclou a partir de 1973/74 una nova subcategoria: la *sociolingüística*. El creixement dels estudis sociolingüístics d'aquella època però, no queda ni mínimament reflectit per les dades de la RB. En canvi, si consultem la BHisp hi podem constatar un creixement continu de les publicacions que tracten temes catalans i sobretot de sociolingüística, la categoria més important durant els últims anys.²⁶

De fet, però, la discussió de la sociolingüística catalana i els primers estudis empírics comencen bastant més aviat: als anys setanta. Aquest estat de coses es pot confirmar si comparem aquestes dades amb les de Sabine SATTEL 1991. Es tracta d'una llista de treballs universitaris sobre temes catalans fets als països de llengua alemanya a partir de 1945 fins a 1990. La llista inclou treballs de diferents graus acadèmics (doctorat, llicenciatura, diploma, etc.), treballs publicats i no publicats i també treballs que s'havien començat en 1990. La comparació d'aquesta llista amb les dades de la BHisp demostra que hi ha un augment de treballs sociolingüístics a partir de 1985 (molt sovint no publicats).

Com hem comentat més amunt, no podem assegurar amb exactitud si la repartició dels temes d'investigació que demostren les bibliografies corresponen sempre amb la realitat de la recerca. Llevat de la ja comentada selectivitat i imperfecció de les bibliografies, hi ha altres dades que hi manquen, perquè són «amagades», p. ex. dintre d'obres més globals i fonamentals (com p. ex. BALDINGER 1958 o TOVAR 1978) i potser que encara en fal-

25. Vegeu per exemple els treballs de HAENSCH (1954, 1962a i 1962b).

26. Això és certament degut a la manera de recollir les dades. Els articles que figuren en la BHisp són anunciats pels autors mateixos, vegeu infra, 3.

ten perquè no han estat classificades degudament per l'ambigüitat del seu títol. En tot cas, la comparació de totes les dades mencionades (incloses les de treballs no publicats o encara en curs), dóna com a resultat una intensificació de la recerca lingüística pel que fa al català a partir dels anys vuitanta.

Encara que els catalans veuen amb satisfacció el fet que els investigadors alemanys s'interessin en la llengua catalana, s'ha de dir que (contràriament a altres èpoques) els catalans malauradament no coneixen, en general, els treballs alemanys, sobretot si són publicats en llengua alemanya. Les publicacions en llengua catalana d'autors alemanys, en canvi, no tenen l'atenció que mereixen dins de l'àmbit de la romanística en general.

2.2. *Les contribucions sobre el català en actes de congressos i publicacions de conjunt*

Finalment, una mirada a les actes dels congressos internacionals de romanística. El català no hi té un paper gaire important, hi ha alguns articles i sobretot es parla del català en contribucions comparatistes. Les dues excepcions, és clar, són els dos congressos que es fan als països catalans: Barcelona 1953 i Palma de Mallorca 1980.²⁷

En el congrés de Barcelona hi ha contribucions de romanistes alemanys destacats, com ara Giese, Schürr, Flasche, Wagner, Rohlf. La presència germànica es fa encara més palesa en el congrés de Palma de Mallorca, amb la sessió plenària i la taula rodona sobre el futur de la llengua catalana amb discussió i participació de, Hilty, Wandruszka, Kremnitz, Schlieben-Lange.

En els congressos nacionals dels romanistes alemanys –dels quals només tenim una visió molt aproximada, perquè no van publicar actes de manera regular– la lingüística catalana només es manifesta molt esporàdicament fins als anys setanta. Així encara en 1977 només hi ha una sola contribució catalana dins la secció de minories lingüístiques (dirigit per Georg KREMnitz)²⁸ al costat de vuit altres sobre França. La concentració en temes francesos caracteritza certament la romanística d'aquella època.

Per altra banda, trobem a partir dels anys seixanta els primers congressos internacionals, especialitzats en temes catalans: el primer, iniciat per Antoni BADIA i MARGARIT (Barcelona) i Germà COLON (Basilea) va tenir lloc a Estrasbourg, documentat sota el títol *La linguistique catalane* (BADIA/STRAKA 1973) i representa una primera mostra de treballs de lingüística catalana de postguerra –sense contribucions alemanyes.²⁹

27. Per raons d'espai no indiquem separadament les Actes publicades dels vint congressos de lingüística i filologia romànica si no en citem especialment alguna contribució.

28. Aquesta contribució era a càrrec d'un lingüista nord-català, és a dir d'en Domènec Bernardó: «Enquête et diglossie en Catalogne-Nord», in Kloepfer *et al.* 1979: II, 561-566; una altra contribució de José María Taberner (Siegen) sobre la Nova Cançó Catalana es troba dins la secció «Kultur als Widerspiegelung sozialer Konflikte auf der Iberischen Halbinsel», in Kloepfer *et al.* 1979: III, 466-481.

29. Aquest col·loqui és sens dubte un esdeveniment clau per a la lingüística catalana. Per primera vegada després de 1906 –i a fora de Catalunya absolutament per primera vegada– el català és objecte d'un congrés internacional i una publicació en llengua francesa en facilita la divulgació. Els investigadors de llengua alemanya també hi són presents, encara que ho hagin publicat en aquest context. Els protocols del congrés anoten la participació de Günther Haensch, Gustav Ineichen, Brigitte (Schlieben-) Lange, Helmut Lüdtké i –al costat de Germà Colon– els romanistes suïssos Michael Metzeltin, Martin Lienhard i Gret Schib.

En ocasió del tercer col·loqui sobre el català, celebrat a Cambridge en 1973 (Actes 1976), es va constituir l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC), una xarxa que reuneix els catalanistes actius a nivell mundial i que celebra un col·loqui cada tres anys, el desè d'aquest per primera vegada a Alemanya (Frankfurt am Main 1994).³⁰ Observant l'aportació alemanya, documentada per les publicacions de les Actes, cal constatar que aquesta no és gaire voluminosa, però constant i amb una tendència creixent.³¹ Les investigacions lingüístiques es troben sobretot en l'àmbit de la sociolingüística.³²

Més indicacions per demostrar l'interès creixent de la romanística alemanya en temes catalans ens donen alguns números temàtics de revistes especialitzades (*Iberoromania* 9/1979; *Iberoamericana* 24/1985, *Die horen* 158/1990), introduccions a la llengua catalana (LÜDTKE 1984, RÖNTGEN 1987, RADATZ 1992) i articles de conjunt que no podem citar tots aquí.³³ Un pas molt important per la investigació i també per a l'aprenentatge del català significa la publicació dels diccionaris moderns, confeccionats segons estàndards lexicogràfics actuals, de Batlle/Haensch/Stegmann/Woith 1991. Finalment cal mencionar que la catalanística creixent s'ha creat una base organitzadora amb la fundació de la Deutsch-Katalanische Gesellschaft (DKG) i té, a partir de 1988, amb la *Zeitschrift für Katalanistik (Zfk)* el seu mitjà de discussió i publicació.

3. LA SOCIOLINGÜÍSTICA

La sociolingüística és la disciplina amb la qual nosaltres (les autores d'aquest article) estem compromeses d'una manera particular i que ha motivat molts romanistes de la nostra generació per als estudis del català. És molt difícil de reconstruir «the state of the art» a partir de les bibliografies especialitzades, perquè en el camp de la sociolingüística, es noten encara més que en les altres àrees les deficiències de les bibliografies tradicionals. És sobretot el seu caràcter interdisciplinari que fa la seva classificació més difícil; la categoria *sociolingüística* es va crear molt tard a dins de les bibliografies (vegeu 2.1), i els catàlegs de les biblioteques tampoc no posen gaire afany a promocionar aquesta categoria. Una prova en el Iberoamerikanisches Institut de Berlín (la biblioteca alemanya més important per a la investigació del domini iberorromà), mostra que sota el lema «Katalanisch» –encara que hi hagi una categoria «sociologia de llenguatge»– els treballs sociolingüístics no hi estan gaire documentats, malgrat que molts d'ells es trobin a la mateixa biblioteca. Si confiéssim doncs, en aquests mitjans d'investigació arribaríem a una imatge molt poc fiable de la recerca sociolingüística sobre el català que, de fet, es manté des de fa vint anys en el centre de la recerca lingüística sobre el català, tant a Catalunya com a fora i especialment a l'àrea de llengua alemanya.

30. Vegeu també Bover i Font 1993 amb més dades bibliogràfiques i la ponència de BADIA i MARGARIT en el Xè Col·loqui de l'AILLC (Frankfurt, 1994).

31. Hem comptat només els articles lingüístics encara que –segons la definició de l'AILLC– també hi figuren treballs de literatura.

32. Trobem remarcable que en el 5è Col·loqui d'Andorra 1979 hi hagi unes quantes contribucions de sociolingüística, però encara cap de part d'investigadors alemanys. Potser una indicació que la sociolingüística alemanya, quant a problemes sociolingüístics actuals encara era en plena fase receptiva. Vegeu p. ex., KREMnitz 1979.

33. Només n'anomenem un de manera exemplar, Rolf Eberenz (1982) que dóna una visió global sobre els estudis catalans a Alemanya, Àustria i Suïssa. A partir de 1988 la *Zfk* publica ressenyes i bibliografies per documentar «the state of the art».

El gran atractiu del català, pel que fa al «fet català» com a minoria nacional, des d'una perspectiva sociolingüística, es pot explicar per factors diversos: el més evident és la situació del català mateix, que va desenvolupar una forta dinàmica al mateix temps que moltes minories europees van manifestar-se i van atreure l'atenció dels sociòlegs i lingüistes molt més enllà de les pròpies fronteres. Després de 1968 es van criticar a tota Europa les relacions desiguals entre centres i perifèries, heretades dels estats centralistes del segle dinou, i els moviments «nacionalistes minoritaris» es van veure amb simpatia i esperança com a promotors de noves estructures i portadors d'un nou tipus de moviment social (vegeu BIERBACH/HARTMANN 1979). Catalunya es va revelar ràpidament com a minoria nacional i lingüística «amb èxit». Amb el final del règim franquista i el començament del procés de democratització, el públic (professional i no professional) registra «des de fora» el procés de normalització, una «renaixença» espectacular d'una llengua que molta gent –fins i tot molts romanistes alemanys– no coneixien gaire. Aquesta actitud, una certa admiració per la lluita i defensa d'una llengua oprimida, es fa palesa en els comentaris de romanistes alemanys, participant en el 16è Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romànica, 1980 a Palma de Mallorca (el lloc del congrés no és tampoc casual en aquella època), on en el marc de la taula rodona sobre «Présent et Avenir de la Langue Catalane», el de Mario Wandruszka parla emfàticament de

«la lutte héroïque que les Catalans ont mené (...) pour reconquérir leur langue souveraine –le triomphe actuel– un des chapitres les plus pathétiques de l'histoire de nos langues romanes (...)» (Actes, 125)³⁴

El català –una llengua minoritària que (com sembla des de fora) s'ha desenvolupat dins un espai de temps molt curt d'una llengua dominada en una llengua «adulta», reconeguda a nivell polític, jurídic i social, fascina els romanistes alemanys. Els dona l'ocasió d'observar els processos de desenvolupament lingüístic «in vivo» i àdhuc de participar-hi com a «experts» que formulen criteris i judicis sobre la classificació i l'estatut d'una llengua, ja que hi aporten una legitimació científica (vegeu CALAFORRA 1994). Així almenys podem interpretar el paper que va ser atribuït als lingüistes estrangers en el II Congrés de la Llengua Catalana 1986, que van actuar com a *key speakers* (com ara John Gumperz, Andrée Tabouret-Keller, Leslie Milroy i altres representants coneguts de la sociolingüística internacional).³⁵ D'altra banda hi havia les ponències per a un públic més ample sobre el tema «El català en el món» amb una forta participació de romanistes alemanys.³⁶

La funció de legitimació atribuïda als lingüistes estrangers per a confirmar la importància de la llengua catalana i la racionalitat de la política lingüística a Catalunya sembla evident. En aquest sentit es repeteix la història, però amb la diferència que actualment la lingüística catalana ja no necessita, com en 1906, un «ajut al desenvolupament».³⁷

34. Malgrat el seu entusiasme el conferenciant aconsella després que per raons pragmàtiques no cal fer cap excés nacionalista, o sigui, de fet recomana sotmetre's a l'idioma mundial, el castellà.

35. Vegeu Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, III: Àrea 2, Sociologia de la llengua, Girona 1991.

36. Vegeu BOVER i FONT 1993: 28.

37. En canvi cal valorar la seva obertura internacional. La sociolingüística catalana en va rebre impulsos molt importants, que sense dubte, han promogut un canvi de paradigma cap a investigacions de caire interaccionista i etnometodològic, com a ara p. ex. CALSAMIGLIA/TUSÓN 1980, BOIX 1981 i 1993.

3.1. *Factors interns: els principis de la sociolingüística a Alemanya*

També uns factors interns al desenvolupament de la disciplina contribueixen a l'interès creixent en la llengua catalana, o més especialment en la sociolingüística catalana, a Alemanya. En aquell moment, entorn dels incisis canvis d'orientació del 68, l'acollida d'elements de les ciències socials i la dinàmica interna de la lingüística general es conjuguen per a fomentar un canvi de paradigma, almenys parcial, en el domini de la romanística alemanya.³⁸

El concepte i la disciplina «sociolingüística» es fan conèixer a Alemanya a finals dels anys seixanta, principis dels anys setanta, en un primer temps no tant, com ara a Catalunya, pels lingüistes-antropòlegs nord-americans (HYMES, GUMPERZ, FISHMAN, etc.), sinó gràcies a l'obra d'orientació més aviat pedagògica de l'anglès Basil Bernstein. La seva —després molt criticada— «hipòtesi de deficiència», que va relacionar determinats paràmetres socials (grau d'instrucció, professió, ingressos) amb unes pràctiques educatives i lingüístiques «deficients» (en comparació amb els usos de les classes mitjanes), tenia l'objectiu de fomentar mesures compensatòries per als infants de les classes socials més baixes, per tal de promoure'n l'èxit escolar. Els postulats de Bernstein van rebre molta atenció a Alemanya perquè van coincidir amb un ambient de canvi social i de reforma, sobretot a l'àmbit de l'ensenyament (1968). En el marc de la lingüística, van influir en un canvi d'orientació cap a estudis més empírics, aplicats i interdisciplinaris, situats entre psicologia social, pedagogia i política.

Però ràpidament els estudis lingüístics, realitzats a l'àmbit escolar i pre-escolar amb aquesta visió «reformista», es van veure confrontats amb la crítica de la part dels lingüistes d'orientació més descriptiva i teòrica, que van criticar, amb raó, les implicacions normatives de «l'escola bernsteiniana» tant com les seves deficiències teòriques i empíriques.³⁹ A partir dels anys setanta, una teoria alternativa sobre la llengua en el seu context social, relacionant igualment els fets lingüístics amb paràmetres socials, però oferint al mateix temps una eina de descripció sistemàtica de la variació social del llenguatge, va ser proposta per William LABOV (1970). L'anomenada «hipòtesi de diferència», que parteix de la igualtat qualitativa de totes les variants socials d'una llengua i en demostra la lògica interna, va desallotjar «la hipòtesi de deficiència».⁴⁰ Encara que en el marc de la romanística alemanya, el model variacionista no va donar lloc a gaires estudis empírics (es va establir sobretot a l'àmbit hispanoamericà amb LAVANDERA, SILVA-CORVALÁN, i altres), van tanmateix incidir en la manera de concebre la llengua —com a fet social.⁴¹

Tot i així, aquella llarga controvèrsia —entre «bernsteinians i labovians»— sobre la variació interna de la llengua havia sens dubte sensibilitzat els investigadors pels aspectes socials i al mateix temps contribuït a justificar la crítica dels conceptes estructurals, idealitzats i molt allunyats de qualsevol base empírica. En aquell moment es varen «redescobrir» les minories lingüístiques de la Romània i, amb aquelles, la sociolingüística catalana amb la seva clara orientació empírica, la seva teoria socialment i històricament fundada i la seva

38. L'apartat següent reflecteix possiblement la nostra visió subjectiva del desenvolupament de la lingüística a Alemanya, tal com el vam observar (i viure) —també en contacte amb la lingüística general— des dels anys setanta.

39. Vegeu DITTMAR 1973.

40. Aquesta dicotomia va ser formulada per DITTMAR 1973.

41. Vegeu per a la sociolingüística en general SCHLIEBEN-LANGE 1973 i per a la sociolingüística als països de llengües romàniques DITTMAR/SCHLIEBEN-LANGE 1982.

actitud de compromís polític per a la llengua oprimida. Aquesta va oferir als investigadors interessats un objecte d'estudi, actual i rellevant, també a nivell social i polític, amb problemes significatius també més enllà del cas català (bilingüisme i diglòssia, contacte de llengües i canvi d'estructures, consciència lingüística, actituds i comportament lingüístic, etc.). Finalment un concepte de la lingüística que no fos *l'art pour l'art* sinó una «sociolingüística de combat», que permetia la identificació de l'investigador amb una «bona causa».

En aquest context –de transferència i identificació– jugaven un rol important (com al principi de segle) els contactes personals, a través de la participació en congressos i col·loquis internacionals (Perpinyà 1978, Andorra 1979, Meran 1980, Mèxic 1982, Rouen 1984, etc.) que van establir la comunicació entre els romanistes alemanys i catalans, sobretot amb els del Grup Català de Sociolingüística (GCS).⁴² Va començar un intercanvi intens, el primer resultat del qual va ser l'antologia de textos de la sociolingüística catalana de G. Kremnitz 1979.⁴³ Al mateix any, a la secció de «minories lingüístiques» del Congrés dels Romanistes Alemanys a Saarbrücken van ser presentats, per primera vegada temes de sociolingüística catalana.⁴⁴ Al principi dels anys vuitanta el tema de les «minories» (segons la definició «nacionals» o «regionals» va tenir un apogeu en tota Europa occidental. L'objecte –i molt sovint també lloc de congrés– de la recerca i discussió foren les regions de minories amb llengües pròpies com per exemple Tirol del Sud, Sardenya, Occitània, Còrsega, Bèlgica, Suïssa i Canadà. La sociolingüística catalana hi va guanyar ràpidament un lloc preponderant per les raons «externes» històriques i «internes» científiques ja descrites més amunt.

3.2. *La sociolingüística catalana: posicions, temes, tendències*

A l'hora de comparar les fases i tendències diverses de la sociolingüística catalana amb la investigació sociolingüística alemanya en el camp del català durant les mateixes èpoques, hi constatem certes convergències, però també diferències.

Primer, es poden distingir dos nivells metodològics dins la recerca sociolingüística en general: per una banda, els estudis correlatius d'orientació quantitativa que relacionen paràmetres socials amb fenòmens lingüístics i abracen una població important (large scale studies) i per altra banda, els estudis exemplars (micro-studies) d'orientació qualitativa que analitzen el comportament lingüístic de grups petits o individus i recorren a explicacions que integren les condicions i relacions socials complexes d'aquests individus.⁴⁵

Durant les fases de la sociolingüística catalana que nosaltres volem esbossar aquí, dominaven a Catalunya les investigacions de tipus quantitatiu (p. ex. REIXACH 1985) mentre

42. El grup es va constituir el 1974 en el context de la participació de lingüistes catalans en el Congrés Mundial de Sociologia de Toronto i publica des de 1977 la revista *Treballs de Sociolingüística Catalana*, vegeu també KREMnitz 1979: 16 i 28-30.

43. Aquí també es troba una presentació del desenvolupament de la sociolingüística catalana fins aquell moment.

44. Vegeu més amunt (cap. 2). Les ponències d'aquesta secció no foren publicades en conjunt, però van aparèixer en revistes, com per exemple, Bierbach 1980, Neu-Altenheimer/Schlieben-Lange 1980.

45. Per als avantatges i inconvenients dels mètodes quantitativs (macro-studies) i qualitativs (micro-studies) a la sociolingüística vegeu: Berkenbusch 1988: 137-148, Bierbach 1988: 163-171 i 1989: 34-41.

que la recerca de caire qualitatiu i interpretatiu va ser majoritàriament cosa d'investigadors estrangers i sobretot d'alemanys.⁴⁶

Cronològicament podem distingir tres períodes en el desenvolupament de la sociolingüística catalana (som conscients que aquestes perioditzacions són sempre simplificadores) que corresponen amb fases anàlogues de recepció i també de divergència de l'estat dels estudis d'aquell moment a Alemanya.

- (1) La fase inicial d'arrancada (*Aufbruch*) des del principi dels anys seixanta fins als anys setanta.
- (2) La fase de consolidació, des del final del règim franquista a la «reconquesta» de l'autonomia fins al II Congrés de la Llengua Catalana (1986), i finalment,
- (3) La fase actual de la diversificació metodològica i el contacte intensificat amb corrents internacionals.

3.2.1. *La fase inicial: una sociolingüística de combat*

En 1964-1965, BADIA i MARGARIT va procedir a la seva primera gran enquesta sobre l'ús de la llengua catalana a Barcelona. Aquesta va ser la primera enquesta important (de tipus «large-scale») que s'ha fet en els països de llengües romàniques.⁴⁷ Aquest projecte i d'altres que el van seguir (p. ex. REIXACH 1975) van servir de documentació de la vitalitat de la llengua catalana malgrat l'opressió que havia sofert durant molt de temps i havien de revelar les actituds de tota «la comunitat de parla», catalano-parlants i immigrants castellano-parlants inclosos. Aquells treballs, com els treballs crítics, informatius i programàtics d'aquella fase (COROMINES, MELIÀ, VALLVERDÚ, etc.) tenien un caràcter testimonial i apel·latiu, volien informar i mobilitzar, volien descriure i canviar la situació o com va dir el mateix BADIA i MARGARIT:

«(...) tot això forma part de la nostra lluita», (BADIA i MARGARIT 1976: 254).

La mateixa cosa es pot dir dels treballs teòrics i analítics (no-empírics) i dels seus conceptes, com ara «conflicte lingüístic», «auto-odi», «substitució» *versus* «normalització», que eren, de fet, una reinterpretació «*militante*» dels conceptes de la sociolingüística i psicologia social nord-americanes.⁴⁸

L'expressió i el punt culminant d'aquesta sociolingüística compromesa, més enllà de les fronteres de les institucions científiques, va ser la secció de lingüística del Congrés de

46. Vegeu p. ex. els treballs de BERKENBUSCH, BIERBACH, HARTMANN, així com un número important de tesines no publicades (com p. ex. BERKENBUSCH, JOOS, KLEMP, WAHL, u.a.). Els primers treballs d'aquest tipus a Catalunya van ser els de CALSAMIGLIA/TUSÓN (1980) i BOIX (1981) en els quals es nota la influència de la sociolingüística d'orientació etnogràfica nord-americana (GUMPERZ/HYMES).

47. Vegeu BADIA i MARGARIT 1969 i molts articles complementaris i crítics després en congressos i revistes, p. ex. BADIA i MARGARIT 1976b.

48. Els exponents d'aquests conceptes foren Lluís ARACIL, Rafel LI NINYOLES, i també Francesc VALLVERDÚ per la concepció de «normalització». En general el desenvolupament de conceptes nous i «originals» es atribueix a ARACIL (el seu primer article no-publicat «conflit lingüístique et normalisation dans l'Europe nouvelle» és de 1965), mentre que la sistematització i divulgació són atribuïdes a NINYOLES (vegeu GIMENO/MONTOYA 1989: 51).

Cultura Catalana, que va intervenir d'una manera decisiva en el Manifest de Cultura Catalana (1977) (vegeu FUSTER 1978). L'últim testimoni publicat de la «sociolingüística de combat» va ser el Manifest d'un grup de joves lingüistes catalans en 1979, «Una nació sense estat, un poble sense llengua?» (ARGENTE *et al.* 1979).

La primera fase abraça doncs, el principi de la tematització del conflicte lingüístic, la seva fundació teòrica amb la creació de conceptes nous, la seva investigació empírica i fins i tot el debat públic de mobilització.

Durant els últims anys d'aquella primera fase es pot constatar una recepció internacional intensificada que es fa ressò en les publicacions sobre la situació a Catalunya amb els impulsos sociolingüístics corresponents.⁴⁹ Hi ha analogies en les actituds dels investigadors catalans i alemanys i també en els seus procediments de publicar obres divulgatives sobre la situació a Catalunya i de sensibilitzar un públic (científic i no-científic) per als problemes dels catalans i per una lingüística que no únicament descriu i constata els fets sinó que també avalua i hi pren partit.⁵⁰

Per a les nostres pròpies recerques, les enquestes quantitatives encara que donaven una base empírica i informativa important, tenien menys influència, com a models de recerca que no pas, els conceptes crítics de la sociolingüística catalana examinats i aplicats, en estudis de cas de tipus «micro-study». Però aquests ja se situen a l'època següent.

3.2.2. *La fase de consolidació: normalització*

Per a situar la segona fase, la fase de consolidació de la llengua catalana i de la sociolingüística que l'acompanya i la influeix, hi ha un ventall de punts decisius:

El final del franquisme i el començament de la democràcia (1975/1976), el reconeixement de la pluralitat lingüística en la Constitució Espanyola de 1978, l'Estatut d'Autonomia de 1979 que dona oficialitat a la llengua catalana en el seu territori, la creació d'una Direcció General de Política Lingüística per la Generalitat (1980), i finalment la Llei de Normalització Lingüística (1983) a la qual van seguir més tard lleis semblants per a les Illes Balears i el País Valencià. Com a punt culminant i al mateix temps com a final d'aquesta fase, pot figurar el II Congrés de la Llengua Catalana (1986). Aquestes condicions polítiques i institucionals expliquen el concepte de «normalització» en la seva doble significació de normalitzar l'ús del català en tots els àmbits públics i d'actualitzar la codificació. El debat sobre la norma esdevé el tema central de la sociolingüística d'aquesta fase. El Grup Català de Sociolingüística (GCS), que abans era una iniciativa d'alguns investigadors, un grup informal, es veu implicat en una certa institucionalització amb paper de consultori per al

49. És difícil fixar el moment, però es pot afirmar que els pioners de la sociolingüística catalana a Alemanya són: Günther HAENSCH, Georg KREMNITZ i Brigitte SCHLIEBEN-LANGE. Ja el 1970 HAENSCH diu (en una ponència sobre llengua parlada i escrita) al II Col·loqui Internacional sobre el Català: «En realitat s'haurien de fer quatre o cinc ponències sobre els aspectes polític, històric, sociològic i normatiu de la llengua (per tractar el tema adequadament –les autores).» (HAENSCH 1976: 255). També menciona el problema que li és difícil prendre una posició com a estranger a la comunitat de parla.

50. Això no vol dir necessàriament una identificació total amb les posicions catalanes i catalanistes, sinó que permet també una certa distància crítica respecte a les opinions dominants que es refereixen per exemple a la qüestió de la immigració o al purisme normatiu.

govern autònom, sobretot per a la seva Direcció General de Política Lingüística amb la qual està també personalment imbricat.⁵¹

Durant aquests anys les enquestes quantitatives sobre l'ús del català i sobre les actituds dels parlants segueixen al centre de la recerca sociolingüística, ara dins el marc oficial amb una atenció especial per als immigrants, sobretot la «segona generació».⁵² La sociolingüística esdevé assignatura normal de la filologia catalana a les universitats dels països catalans i un lingüista, pioner de la sociolingüística catalana i membre del GSC, Antoni BADIA i MARGARIT, serà rector de la Universitat de Barcelona i també president del II Congrés de la Llengua Catalana al qual atribueix la funció de sensibilitzar en pro de la llengua catalana i de buscar mitjans per a la seva normalització (BADIA i MARGARIT 1988: 211).

Per als observadors «de fora», que treballen en el marc de la investigació romanística, aquest desenvolupament ofereix temes interessants, però també aspectes i procediments metodològics que exigeixen una distància crítica. Com a exemples d'aquesta línia investigadora poden figurar els treballs de HAENSCH (1976), BRUMME (1985 i 1989) sobre la modernització del lèxic català com a aspecte de la normalització i els treballs de les autores d'aquest article (vegeu bibliografia) sobre actituds i consciència lingüística —aquests últims són estudis de cas basats en l'anàlisi— del discurs.

A part d'això, també hi ha un gran interès per part dels alemanys en la recerca lingüística d'inspiració socio-històrica (vegeu p. ex. l'estudi de NEU-ALTENHEIMER 1989 sobre la Renaixença), una tendència que es va intensificar en la fase actual (3), dirigida cap a l'anomenada època de la «Decadència».

3.2.3. Tendències actuals: la diversificació

Com ja hem subratllat més amunt, sempre és simplificador perioditzar un contínuum històric i classificar-lo segons tendències particularment espectaculars. La realitat catalana i la de la romanística alemanya és segurament molt més complexa que la que podríem dibuixar en unes quantes pàgines. En un «autoretrat» de la sociolingüística catalana presentat recentment per BOIX i PAYRATÓ,⁵³ els autors distingeixen sis camps de recerca amb els seus propis mètodes i preferències (és clar que també hi ha interseccions):

1. *Sociologia i planificació del llenguatge*: el camp bibliogràficament més important, que inclou pràcticament tots els àmbits de l'ús del català vist des d'una perspectiva macro-sociològica i les condicions per al procés de normalització.
2. *Psicologia social del llenguatge*: inclou enquestes sobre la percepció de la situació lingüística i sobre actituds envers la llengua o també envers les varietats d'una llengua.

51. Una constel·lació que també provoca conflictes. Un dels membres més coneguts del grup, ARACIL va ser un des crítics més ardents d'aquesta cooperació i es va finalment retirar completament, vegeu la seva entrevista «Confessions d'un dissident», *El Temps*, 514 (25 abril, 1994): 42-52 i 515 (2 maig, 1994: 46-55).

52. Vegeu p. ex. Fundació Jaume Bofill 1980, REIXACH 1985, STRUBELL i TRUETA 1981 i 1988, BASTARDAS 1986.

53. Ponència presentada per Emili BOIX en la trobada de romanistes alemanys (Deutscher Romanistentag 1993, Potsdam), com a obertura de la secció «Katalanische Sprachwissenschaft» dirigida per BERKENBUSCH/BIERBACH; publicat, conjuntament amb, Lluís Payrató, en: *Treballs de Sociolingüística Catalana* (1994), no. 12: 107-130. N'hi ha una versió ampliada a *Catalan Review* en el seu número monogràfic sobre sociolingüística catalana, publicat el 1997.

3. *Antropologia lingüística i etnografia de la comunicació*: amb la recerca sobre actes i processos concrets de comunicació (*micro-studies*).
4. *Varietats i llengües en contacte*, un sector prou important amb molts treballs a partir de 1990.
5. *Lingüística de variació*, que, a diferència de 4 –es refereix sobretot a paràmetres fonològics i s'orienta metodològicament en la lingüística de LABOV (vegeu més amunt).

Si afegim a aquesta sistemàtica els camps de la *història social* o *sociolingüística històrica* (6), la recerca sobre la llengua parlada i sobre els problemes d'oralitat *versus* «scripturalitat» (7), tenim el panorama complet de les tendències actuals dins la recerca romanística sobre el català a Alemanya des de la meitat dels anys vuitanta.⁵⁴ Una creixent diversificació i especialització, un allunyament de la sociolingüística de combat i un canvi cap a una perspectiva més descriptiva, interessada en el detall, són els trets característics de la sociolingüística catalana actual a Catalunya i a Alemanya. Són aquests signes de «normalització»?

4. CONCLUSIONS

Podem constatar com a resum, que la romanística alemanya participa i ha participat sempre –molt especialment, però, a partir dels anys setanta– en la lingüística catalana. Un paper decisiu però, d'iniciació i impuls –com ho tenia per exemple SCHÄDEL a principi de segle– o una funció de model, com tenia la romanística alemanya fins als anys trenta, no es pot destacar en l'actualitat.⁵⁵ Ben al contrari, els impulsos en el camp de la sociolingüística provenen més aviat de Catalunya i a més, es pot constatar que la recerca a Catalunya i a Alemanya s'inspira més aviat en els corrents nord-americans i són més o menys tributaris de les mateixes escoles i «pensadors». Aquesta orientació, cap als Estats Units, generalitzada en el camp de a lingüística conjuntament amb la «barrera lingüística» que presenta la llengua alemanya, són a la base dels problemes de recepció i d'intercanvi entre catalans i alemanys. Les publicacions alemanyes, en general, no es llegeixen a Catalunya i, al revés, molts romanistes (no especialitzats) no llegeixen les publicacions en llengua catalana. D'aquesta manera, el grup que té les informacions «de primera mà» és molt restringit i això condueix a paradoxes com p. ex. el fet que la contribució sobre la sociolingüística catalana en el *Lexikon der Romanistische Linguistik* –Großmann, 1991– estigui escrit en italià. La llengua catalana és actualment un objecte d'estudi legítim de la romanística alemanya, però de fet, només amb la condició de «no-especialització» exclusiva dels investigadors en aquest camp. Això queda demostrat per la xifra puixant de treballs comparatius o també pel fet que els treballs sobre el català són sobretot treballs de primera qualificació com tesines i tesis.⁵⁶

54. De manera exemplar volem indicar alguns títols per a aquests últims camps de recerca (6 i 7): MEISENBURG 1991, JUNGBLUTH 1994, KAILUWEIT 1992, per a (4) BIERBACH 1991 (que també es podria classificar a 3), i BERKENBUSCH/MEISENBURG 1994, WESCH 1994, que també va investigar sobre la influència del català en el castellà WESCH 1992.

55. Això va ser entre altres coses una conseqüència de l'èxode i de l'extermini dels investigadors jueus i la reducció corresponent de la romanística (vegeu CHRISTMANN 1989).

56. Vegeu la llista «Tesis de tesines sobre llengua i literatura catalanes (1981-1992)» de PÉREZ SALDANYA 1993, que inclou una part important de tesines alemanyes, particularment de sociolingüística.

Després els autors «abandonen» els temes catalans perquè una investigació adequada seguint els estàndards metodològics actuals no es pot fer a llarg termini dins l'àmbit universitari.⁵⁷

Vist des d'aquesta perspectiva la lingüística catalana és actualment per als/les investigador(e)s alemany(e)s *un petit luxe* que alguns de nosaltres ens permetem de tant en tant *–man gönnt sich ja sonst nichts–* si no fos això, què ens permetríem?

57. Això també és veritat per als lingüistes d'èpoques anteriors: un autor no té generalment més de tres publicacions sobre el català. Actualment, però, hi ha d'una banda una pressió enorme cap a l'*especialització*, amb les publicacions corresponents i al mateix temps una forta demanda de *diversificació*, que inclou llengües romàniques diverses i diversos àmbits de recerca. Vegeu també el debat iniciat per Manfred TIETZ a *Tranvia* i a les *Mitteilungen des Deutschen Hispanistenverbands*.

BIBLIOGRAFIES CONSIDERADES

- Bibliographie Linguistique (BL)* (1949-1990), publié par le comité permanent de linguistes, avec une subvention de l'Organisation des Nations Unies pour l'Éducation, la Science et la Culture, Utrecht-Anvers: Spectrum.
- Bibliographie Linguistischer Literatur (BLL)* (1979-1991), Frankfurt am Main: Klostermann (1971-1978 sota el títol *Bibliographie unselbständiger Literatur 3/4 Linguistik [BUL-L]*).
- BRIESEMEISTER, Dietrich (1979): «Bibliographie katalanischer Veröffentlichungen in Deutschland seit 1945», dins: *Iberoromania* 9, pàgs. 155-163.
- BRUNN, Albert von (1979): «Bibliografía Helvética de Estudios Catalanes (1960-1978)», dins: *Iberoromania* 9, pàgs. 164-168.
- FLASCHE, Hans (1950): *Die Sprachen und Literaturen der Romanen im Spiegel der deutschen Universitätschriften 1885-1950: eine Bibliographie*, Bonn: Bouvier.
- PÉREZ SILDANYA, Manuel (1993): *Tesis i Tesines sobre llengua i literatura catalanes*, Universitat de València: Servei de Publicacions.
- Romanische Bibliographie*, Tübingen: Niemeyer (anys 1961-1990).
- SATTEL, Sabine (1989): «Katalanische Themen an den Hochschulen der Bundesrepublik Deutschland, Österreichs und der deutschsprachigen Schweiz vom SS 1988 bis zum SS 1989», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 2, pàgs. 233-247.
- SATTEL, Sabine (1991): «Katalanische Themen an Hochschulen des deutschen Sprachbereichs im Sommersemester 1990 und im Wintersemester 1990/91», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 4 pàgs. 315-326.
- SATTEL, Sabine (1991): «Seit 1945 im deutschen Sprachbereich fertiggestellte oder begonnene Habilitations-, Promotions-, Magister- oder andere Examensarbeiten über katalanische Themen», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 4, pàgs. 298-314.
- SCHÖNBERGER, Axel / Tilbert Dídac Stegmann (1984): «Katalanistische und okzitanistische Publikationen und Aktivitäten aus dem deutschen Sprachbereich (1976-1983)», dins: *Romanische Forschungen* 96, pàgs. 278-292.
- SCHÖNBERGER, Axel / Tilbert Dídac Stegmann (1988): «Katalanistische Publikationen und Aktivitäten aus dem deutschen Sprachbereich (1984-1987)», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 1, pàgs. 243-263.
- SCHÖNBERGER, Axel / Tilbert Dídac Stegmann (1989): «Katalanistische Publikationen und Aktivitäten aus dem deutschen Sprachbereich (1988)», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 2, pàgs. 167-194.
- STROSETZKI, Christoph (1988-1994): *Bibliographie der Hispanistik*, Frankfurt am Main: Vervuert (vol. 1: anys 1978-1981; vol. 2: anys 1982-1986; vol. 3 anys 1987-1989).
- Zeitschrift für Romanische Philologie (ZrPh)*, *Bibliographie*, anys 1886-1913, 1924-1939, 1940-1950.

Actes de Col·loquis de l'AILLC i les seves abreviatures

- LORDA i ALAIZ, Felip, M., ROUDIL, Jean (eds.) (1976): *Actes del II Col·loqui Internacional sobre el català, Amsterdam 1970*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976 [AM70].
- TATE, Robert B., YATES, Alan (eds.) (1976): *Actes del III Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Cambridge 1973*, Oxford: The Dolphin Book [CH73].

- COLON, Germà (ed.) (1977): *Actes del IV Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Basel 1976*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat [BS76].
- BRUGUERA, Jordi, MASSOT i MUNTANER, Josep (eds.) (1980): *Actes del V Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Andorra 1979*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat [AN79].
- TAVANI, Giuseppe, PINELL, Jordi (eds.) (1983): *Actes del VI Col·legi Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Roma 1982*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat [RO82].
- VENY, Joan, PUJALS, Joan M. (eds.) (1986): *Actes del VII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Tarragona 1985*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat [ST85].
- BADIA i MARGARIT, Antoni Maria, i CAMPRUBÍ, Michel (eds.) (1989): *Actes del VIII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Tolosa de Llenguadoc 1988*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (2 vols.) [TO88].

Monografies i articles

- ALCOVER, Antoni Maria (1988): *Diari de Viatges*, Palma de Mallorca: Consell Insular de Mallorca.
- ARACIL, Lluís (1976): «La (Pre)Història de la Sociolingüística», dins: Boudreault, Marcel (ed.): *Actes du XIIIe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes, Université Laval (Quebec, Canada)*, Frankwalt Möhren, Quebec: Presses de l'Université de Laval, vol. 2, pàgs. 3-9.
- ARGENTE, Joan, et al. (1979): «Una nació sense estat, un poble sense llengua?», dins: *Els Marges* 15, pàgs. 3-13.
- BADIA i MARGARIT, Antoni (1955): «La Filologia Catalana entre dos congressos de lingüística (1906-1953)», dins: Badia, A, Griera, A, Udina, F. (eds.): *VII Congreso Internacional de Lingüística Románica, Universidad de Barcelona, 7-10 abril de 1953, vol. II, actas y memorias*, Barcelona: Abadia de Sant Cugat del Vallés, pàgs. 99-109.
- BADIA i MARGARIT, Antoni Maria (1969): *La llengua dels barcelonins: resultats d'una enquesta sociològic-lingüística*, Barcelona: Edicions 62.
- BADIA i MARGARIT, Antoni (1976a): *Vint-i-cinc anys d'estudis sobre la llengua i la literatura catalanes (1950-1975)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BADIA i MARGARIT, Antoni (1976b): «El català llengua de relació», dins: AM70: 231-254.
- BADIA i MARGARIT, Antoni (1977): *Ciència i Passió dins la Cultura Catalana*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BADIA i MARGARIT, Antoni (1985): *Llengua i poder: textos de sociolingüística catalana*, Barcelona: Laia.
- BADIA i MARGARIT, Antoni (1988): «Der II Congrès Internacional de la Llengua Catalana von 1986: Pro und Contra», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 2, pàgs. 210-218.
- BADIA i MARGARIT, Antoni Maria, Straka, Georges (1973): *La Linguistique Catalane*, Paris: Klincksieck.
- BALDINGER, Kurt (1958): *Die Herausbildung der Sprachräume auf der iberischen Halbinsel*, Berlin (traducció castellana: *La formación de los dominios lingüísticos en la Península Ibérica*, Madrid: Gredos, 21972).
- BASTARDAS, Albert, SOLER, Josep (eds.) (1988): *Sociolingüística i Llengua Catalana*, Barcelona: Empúries (Biblioteca Universal; 37).

- BATLLE, Lluís C., HAENCHS, Günter (1981): *Diccionari Alemany-Català*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- BATLLE, Lluís C., HAENSCH, Günther, STEGMANN, Tilbert [Dídac], WOITH, Gabriele (1991): *Diccionari Català-Alemany*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- BERKENBUSCH, Gabriele (1988): *Sprachpolitik und Sprachbewußtsein in Barcelona am Anfang des Jahrhunderts*, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- BERKENBUSCH, Gabriele (1993): «Neuere Magisterarbeiten zur katalanischen Sprachwissenschaft», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 6, pàgs. 230-237.
- BERKENBUSCH, Gabriele (1994): «Neuere unveröffentlichte Studien zur katalanischen Soziolinguistik», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 7, pàgs. 156-162.
- BERKENBUSCH, Gabriele (1994): «Mallorkinisch oder katalanisch? Standard oder Varietäten? Auf den Spuren von Pep Gonella», in: Berkenbusch, Gabriele, Bierbach, Christine (eds.) (1994): *Soziolinguistik und Sprachgeschichte: Querverbindungen*, Tübingen: Narr.
- BERKENBUSCH, Gabriele, BIERCACH, Christine (eds.) (1994): *Zur katalanischen Sprache: historische, soziolinguistische und pragmatische Aspekte*, Frankfurt am Main: Domus Editoria Europaca (Katalanistische Studien; 4).
- BERKENBUSCH, Gabriele, BIERBACH, Christine (1995): *Emili Boix: Triar no és traïr. Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62, 1994, Ressenya dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 8, pàgs. 177-184.
- BERKENBUSCH, Gabriele, HEINEMANN, Ute (1995): «El amante bilingüe - Interkulturelle Konfliktivität, Verfahren ihrer Versprachlichung im zeitgenössische spanischen Roman und das Problem einer angemessenen Übersetzung», dins: *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* 97, pàgs. 48-72.
- BERKENBUSCH, Gabriele, MEISENBURG, Trudel (1994): «Sa parla de s'illa: Überlegungen zur Beschreibung und Bewertung des Mallorquinischen», dins: Berkenbusch/Bierbach, 1994: 53-80.
- BIERBACH, Christine (1980): «Comment les catalanistes se définissent eux-mêmes: questions de nom, question nationale», dins: *Osnabrücker Beiträge zur Sprachtheorie* (OBST) 14, pàgs. 111-131.
- BIERBACH, Christine (1983): «Aproximació a la significació de les actituds lingüístiques: dos estudis de cas», dins: *Treballs de Sociolingüística Catalana* 5, pàgs. 93-118.
- BIERBACH, Christine (1988): «Les actituds lingüístiques», dins: Bastardas/Soler, 1988: 155-183.
- BIERBACH, Christine (1989): «Catalans i immigrants a un barri perifèric de Barcelona: la qüestió de les actituds», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 2, pàgs. 34-51.
- BIERBACH, Christine (1991): «Urbanisierung und Sprachwandel am Rande Barcelonas: Els antics de Can Porta», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 4, pàgs. 79-159.
- BIERBACH, Christine, HARTMANN, Claudia, NEU Irmela (1978): «Katalanisch: Zum aktuellen Stand einer Minderheitensprache», dins: *Osnabrücker Beiträge zur Sprachtheorie* (OBST) 5, pàgs. 14-27.
- BIERBACH, Christine, HARTMANN, Claudia (1980): «Zur Debatte um Regionalismus und sprachliche Minderheiten: ein Forschungsbericht», dins: *Lendemains* 17/18, pàgs. 13-38.
- BIERBACH, Christine, REIXACH, Modest (1988): «Katalonien», dins: Ammon, Ulrich, Dittmar, Norber, Mattheier, Klaus: *Sociolinguistics*, Berlin; New York: de Gruyter, pàgs. 1324-1334.
- BOIX, Emili (1981): «Els caleros de Palamós: actituds interdialectals i relacions de grup», Universitat de Barcelona (tesina).

- BOIX, Emili (1993): *Triar no és traïr. Identitat i llengua en els joves de Barcelona*, Barcelona: Edicions 62.
- BOIX, Emili, PAYRATÓ, Lluís (1994): «Una panoràmica de la sociolingüística i pragmàtica catalanes de 1989 a 1993», dins: *Treballs de Sociolingüística Catalana* 12, pàgs. 107-130.
- BOVER i FONT, August (1993): *Manual de Catalanística*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BRIESEMEISTER, Dietrich (1988): «Katalonien und Deutschland: ein Überblick über die kulturgeschichtlichen Wechselbeziehungen», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 1, pàgs. 11-35.
- BRUMME, Jenny (1985): «Der Prozeß der 'sprachlichen Normalisierung' des Katalanischen, dargestellt an neologischen Tendenzen in der Wortbildung der heutigen politisch-sozialen Lexik», tesi doctoral, Universität Leipzig.
- BRUMME, Jenny (1989): «Sprachliche Normalisierung und lexikalische Modernisierung des Katalanischen», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 2, pàgs. 52-63.
- CALAFORRA, Guillem (1993): *Meyer-Lübke i el Das Katalanische*, Universitat de València (tesina).
- CALAFORRA, Guillem (1994): «La unitat de la llengua catalana com a fet científic i com a argumentum ex auctoritate», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 7, pàgs. 37-56.
- CALSAMIGLIA, Helena, TUSÓN, Empar (1980): «Ús i alternança de llengües en grups de joves d'un barri de Barcelona: Sant Andreu de Palomar», dins: *Treballs de Sociolingüística Catalana* 3, pàgs. 11-82.
- CHRISTMANN, H.-H., HAUSMANN, F.-R. (eds.) (1989): *Deutsche und österreichische Romanisten als Verfolgte der Nationalsozialismus*, Tübinga: Niemeyer.
- CURULLA, Mireia (1990): *La llengua catalana en l'actualitat*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.
- DIEZ, Friedrich (1836-1844): *Grammatik der Romanischen Sprachen*, Bonn: Weber, 21856.
- DITTMAR, Norbert (1973): *Soziolinguistik: exemplarische und kritische Darstellung ihrer Theorie, Empirie und Anwendung*, Frankfurt am Main: Fischer.
- DITTMAR, Norbert, SCHLIEBEN-LANGE, Brigitte (eds.) (1982): *Die Soziolinguistik in romanischsprachigen Ländern/La sociolinguistique dans les pays de langue romane*, Tübinga: Narr.
- EBERENZ, Rolf (1982): «Estat dels estudis de la llengua i literatura catalana a la República Federal d'Alemanya, Àustria i Suïssa», dins: *Estudis de llengua i Literatura Catalana*, vol. 5, pàgs. 213-221.
- EBERENZ-GREOLES, Carme (1990): «Bernhard Schädel i els Països Catalans», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 4, pàgs. 137-167.
- Fundació Jaume Bofill (1980): *Immigració i reconstrucció nacional a Catalunya*, Barcelona: Blume.
- FUSTER, Jaume (1978): *El Congrés de Cultura Catalana*, Barcelona: Laia.
- GIESE, Wilhelm (1955): «El catalán en la Universidad de Hamburgo», dins: Badia, A, Giera, A., i Udina, F. (eds.): *VII. Congreso Internacional de Lingüística Románica, Universidad de Barcelona, 7-10 abril de 1953, vol. 2, actas y memorias*, Barcelona: Abadia de Sant Cugat del Vallès, pàgs. 111-118.
- GIMENO MENÉNDEZ, Francisco, i MONTOYA ABAD, Brauli (1989): *Sociolingüística*, València: Universitat de València.
- GRÖBER, Gustav (1904-1906): *Grundriß der Romanischen Philologie*, Straßburg: Karl J. Trübner (segona edició).

- GROSSMANN, Antonia (1991): «La sociolingüística catalana», dins: Holtus, Günther, Metzeltin, Michael, Schmitt, Christian (eds.): *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, vol. V/2, Tübinga: Niemeyer, pàgs. 166-181.
- HAENSCH, Günther (1954): *Beiträge zur Kenntnis der aragonesisch-katalanischen Sprachgrenze*, Universität München, Diss.
- HAENSCH, Günter (1962): *Las hablas de la Alta Ribagorza*, Institución Fernando Católico, Saragossa, CSIC.
- HAENSCH, Günter (1962): «Algunos caracteres de las hablas fronterizas catalano-aragonesas del Pirineo (Alta Ribagorza)», in: *ORBIS* 1962, pàgs. 75-110.
- HAENSCH, Günter (1965): «La llengua catalana vista pels estrangers», dins: *Revista de Palafrugell*, 9, pàgs. 4-6.
- HAENSCH, Günter (1974): «Las hablas del Valle de Isábenos, Pirineo aragonés», dins: *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, 30, pàgs. 295-314.
- HAENSCH, Günter (1982): «Die spanischen Zentralpyrenäen als sprachliches Kontaktgebiet (Katalanisch, Aragonesisch, Castellano) in der Landschaft Ribagorza», dins: Jean Caudmont (ed.): *Spanisch in Kontakt. Languages in Contact*. Tübingen: Narr.
- HAENSCH, Günter (1976): «La discrepància entre la llengua escrita i la llengua parlada, un problema essencial del català d'avui i de demà», dins: *AM70*: 255-274.
- HALL, Jacqueline (1990): *Knowledge of the Catalan language (1975-1986)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana.
- HEINEMANN, Ute (1992): «Romanproduktion im Spannungsfeld von spanischer und katalanischer Sprache», Universität Frankfurt (tesina) (publicació en traducció catalana: 1996, *Novel·la entre dues llengües: el dilema català o castellà*, amb pròleg de F. Vallverdú), Kassel: Editions Reichenberger.
- HINA, Horst (1978): *Kastilien und Katalonien in der Kulturdiskussion (1714-1939)*, Tübinga (traducció castellana: 1986, *Castilla y Cataluña en el debate cultural 1714-1939*, Barcelona: Ediciones Península).
- JAGEMAST, Ina (1990): «Sprachpolitik am Beispiel des Katalanischen: eine empirische Untersuchung zu Sprachbewahrung und Sprachbewußtsein von in Madrid lebenden Katalanen», Universität Hamburg (tesina).
- JOOS, Konstanze (1984): «Die Situation des Katalanischen an den Schulen heute», Universität Frankfurt am Main (tesina).
- JULIÀ i MUNÉ, Joan (1986): *Mossèn Antoni M. Alcover i l'obra del diccionari a la llum dels epistolaris de Barnils, Griera i Montoliu*, Tarragona: Diputació Provincial de Tarragona.
- JULIÀ [i MUNÉ], Joan (1991): «L'epistolari Schädel-Alcover i l'inici de la lingüística catalana», dins: *Estudis de llengua i literatura catalanes*, vol. 23 (=Miscel·lània Jordi Carbonell), Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 133-159.
- JUNGBLUTH, Konstanze (1994): «Texte in katalanischer Sprache zu Beginn des 19. Jahrhunderts», dins: Berkenbusch, Gabriele, Bierbach, Christine (eds.): *Sprachgeschichte und Soziolinguistik: Querverbindungen*, Tübinga: Narr, pàgs. 69-80.
- KAILUWEIT, Rolf (1991): «Sprechen und Schweigen: das Scheitern der französischen Sprachpolitik im besetzten Katalonien 1810», dins: Schlieben-Lange, Brigitte, Schönberger, Axel (eds.): *Polyglotte Romania: homenatge a Tilbert D. Stegmann*, vol. 1: *Beiträge zu Sprache, Literatur und Kultur Kataloniens sowie zur Geschichte der deutschen Katalanistik*, Frankfurt am Main: Domus Editoria Europaea, pàgs. 295-337.

- KAILUWEIT, Rolf (1992): «Die Orthographiedebatte im Diario de Barcelona 1796 und ihr soziolinguistisches Umfeld», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 5, pàgs. 107-136.
- KLEMP, Jutta (1990): «Sprachvariation bei Arbeitsmigranten im Großraum Barcelona: eine Fallstudie»; Universität Bielefeld (tesina).
- KLOEPFER, Rolf, et al. (eds.) (1979): *Bildung und Ausbildung in der Romania*, vol. 2: *Sprachwissenschaft und Landeskunde*, Munic: Wilhelm Fink.
- KREMNITZ, Georg (ed.) (1979): *Sprachen im Konflikt: Theorie und Praxis der katalanischen Soziolinguisten; eine Textauswahl*, Tübinga: Narr.
- LABOV, William (1970): «The Study of Language in its Social Context», dins: *Studium Generale* 1, pàgs. 3-90; versió alemanya: «Das Studium der Sprache im sozialen Kontext», dins: Klein, Wolfgang, Wunderlich, Dieter (eds.): *Aspekte der Soziolinguistik*, Frankfurt am Main: Athenäum, pàgs. 111-194.
- LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís (1976): *Llengua estàndard i nivells de llenguaatge*, Barcelona: Laia.
- LÜDTKE, Jens (1984): *Katalanisch: eine einführende Sprachbeschreibung*, Munic: Hueber.
- Memòria del Servei de la Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona* (1991), Barcelona: Universitat de Barcelona, SLCUB.
- MEISENBURG, Trudel (1991): «Zur Geschichte der katalanischen Orthographie», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 4, pàgs. 48-68.
- MEYER-LÜBKE, Wilhelm (1925): *Das Katalanische: seine Stellung zum Spanischen und Provenzalischen, sprachwissenschaftlich und historisch dargestellt*, Heidelberg: Winter.
- MONTOYA ABAD, Brauli (1986): *Variació i desplaçament de llengües a Elda i a Oriola durant l'edat moderna*, Alacant: Institut d'Estudis Gil-Albert.
- MÜLLER, Bodo (1983): «Das Katalanische in der Entwicklung des Sprachenkatalogs der romanischen Sprachwissenschaft», dins: *Miscel·lània Ramon Aramon*, Vol. III, Barcelona: Curial, pàgines 397-411.
- NAGEL, Klaus-Jürgen (1991): *Arbeiterschaft und nationale Frage in Katalonien zwischen 1898 und 1923*, Saarbrücken; Fort Lauderdale: Breitenbach.
- NEMEC, Helmut (ed.) (1988): *Märchen aus Mallorca*, Viena; Munic: Branstätter.
- NEU-ALTENHEIMER, Irmela (1989): *Sprach- und Nationalbewußtsein in Katalonien während der Renaissance (1833-1891)*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- NEU-ALTENHEIMER, Irmela, Schlieben-Lange, Brigitte (1980): «Die Sprachglossen in der katalanischen Tageszeitung AVUI, oder Sprachpurismus ³/₄ eine Gefahr für Katalonien?», dins: *Iberoamericana* 11, pàgs. 59-78.
- «Present i futur de la Llengua Catalana», Taula Rodona sota la presidència del Dr. Gerold Hilty (Zürich) (1982), dins: Moll, Aina, Vicens, Jaume (eds.): *XVI Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques, Actes, tom I, Sessions Plenàries i taules rodones*, Palma de Mallorca: Moll, pàgs. 125-159.
- RADATZ, Hans-Ingo (1992): *Katalanisch für Globetrotter*, Bielefeld: Peter Rump, 1992 (Kauderwelsch; 72).
- RADATZ, Hans-Ingo (1993): «'Katalanisch' oder 'Valenzianisch'? : zum sprachlichen Sezessionismus im Land València», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 6, pàgs. 97-120.
- REIXACH, Modest (1975): *La llengua del poble*, Barcelona: Ed. Nova Terra.
- REIXACH, Modest (1985): *Coneixement i ús de la llengua catalana a la província de Barcelona: anàlisi dels resultats del Padró de 1975 i de l'avanç dels de 1981*, Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

- RHEINBACH, Ludwig (1985): *Die laufenden Bibliographien zur romanischen Sprachwissenschaft: eine vergleichende Untersuchung*, Bonn: Romanistischer Verlag.
- RÖNTGEN, Karl-Heinz (1987): *Einführung in die katalanische Sprache*, Bonn: Hillen.
- SCHÄDEL, Bernhard (1906): «Über die Zukunft der katalanischen Sprachstudien», dins: *Primer Congrès de la Llengua Catalana 1906*, vol. 2, pàgs. 410-415.
- SCHÄDEL, Bernhard (1908): *Manual de fonètica catalana*, Cöthen: Schulze.
- SCHÖNBERGER, Axel (1988): «Katalanische Themen an den Hochschulen der Bundesrepublik, Österreichs und der deutschsprachigen Schweiz im WS 1986/87 und im SS 1987», dins: *Zeitschrift für Katalanistik* 1, pàgs. 263-270.
- SCHLIEBEN-LANGE, Brigitte (1971a): *Okzitanisch und Katalanisch: zur Soziolinguistik zweier romanischer Sprachen*, Tübinga: Narr.
- SCHLIEBEN-LANGE, Brigitte (1971b): *Katalanische und okzitanische Verbprobleme*, Tübingen: Niemeyer.
- SCHLIEBEN-LANGE, Brigitte (1973): *Soziolinguistik: eine Einführung*, Stuttgart: Kohlhammer (31991).
- SCHUCHARDT, Hugo (1960): «Zur Verbreitung des Katalanischen», dins: *Zeitschrift für Romanische Philologie* 30, pàgs. 329-332.
- SEITTER, Wolfgang (1993): *Volksbildung und Educación Popular*, Bad Heilbrunn: Klinkhardt.
- SOLÉ i CAMARDONS, Jordi (1991): *Sobirania Sociolingüística Catalana*, Barcelona: La Llar del Llibre.
- STRUBELL i TRUETA, Miquel (1981): *Llengua i població a Catalunya*, Barcelona: La Magrana.
- STRUBELL i TRUETA, Miquel (1988): «La immigració», dins: Bastardas, Soler, 1988: 46-77.
- STRUBELL, Miquel, ROMANÍ, Joan M. (1986): *Perspectives de la llengua catalana a l'àrea barcelonina (comentaris a una enquesta)*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana (Sèrie Monografies; 1).
- VALLVERDÚ, Francesc (1970): *Dues llengües: dues funcions?*, Barcelona: Ed. 62.
- VALLVERDÚ, Francesc (1980a): *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana*, Barcelona: Ed. 62.
- VALLVERDÚ, Francesc (ed.) (1980b): *La llengua catalana i la seva normalització*, Barcelona: Ed. 62.
- WAHL, Ursula (1990): «Einstellungen und Sprachwahlentscheidungen im Sprachenkonflikt zwischen Kastilisch und Katalanisch», Berlin (tesina).
- WESCH, Andreas (1992): «Grammatische und lexikalische Aspekte des Spanischen von Barcelona», dins: *Iberoromania* 35, pàgs. 1-14.
- WESCH, Andreas (1994): «Elemente des gesprochenen Katalanisch», dins: Schönberger, Axel, Zimmermann, Klaus (eds.): *De orbis Hispani linguis litteris historia moribus: 309-332*.